

בית משפט לענייני משפחה בקריית גת

תמ"ש 2801-10-14 פלוני נ' אלמוני ואח'

בפני: כב' השופטת פאני גילת כהן

תובעים

1. פלוני

2. פלונית

ע"י ב"כ עוה"ד רון שוורץ

נתבעים

1. אלמוני

2. אלמונית

הנתבעים 1 ו-2 ע"י ב"כ עוה"ד עומרי אלירז

3. רשות מקרקעי ישראל מחוז דרום

4. .... מושב עובדים להתיישבות שיתופית בע"מ

5. הסוכנות היהודית לארץ ישראל

חקיקה שאוזכרה:

[תקנות האגודות השיתופיות \(חברות\), תשל"ג-1973: סע' 1 \(א\)](#)

[חוק המתנה, תשכ"ח-1968: סע' 5, 6](#)

ספרות:

[א' ברק, פרשנות במשפט, כרך ד, פרשנות החוזה \(תשס"א\)](#)

מיני-רציו:

* ההלכה הפסוקה דחתה את הגישה אשר רואה במינוי בן ממשיך התחייבות ליתן מתנה, וקבעה כי משהמינוי אושר ע"י הסוכנות היהודית ודווח על כך לרמ"י, יש לראות בכך מתנה שהקנייתה הושלמה. יחד עם זאת, ביהמ"ש סבור כי משעה שנטענת ע"י ההורים טענה בדבר התנהגות מחפירה מצד מי שמונו כבנים ממשיכים, אף אם לא ניתן לבטל המתנה, הרי שניתן במקרים המתאימים, ליתן בידי ההורים סעדים אחרים שיש בהם לבטל תוצאות הענקתה. במקרה דנא לא נמצא לעשות כן.

* אגודות שיתופיות – מושב – בן ממשיך

* חוזים – מתנה – חזרה ממתנה

* חוזים – מתנה – השלמתה

עתירת הורים לבטל מינויים של בנם וכלתם כ"בנים ממשיכים" במשק, עת לטענתם הם אינם יודעים קרוא וכתוב בעברית וכלל לא הבינו מהות המסמכים שעליהם חתמו, וסברו כי מדובר אך במסמכים

שנדרשו לצורך מתן היתר לבניית בית נוסף במשק. לטענתם מעולם לא הסכימו למינוי הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים, היות שמינוי זה הובטח לבן אחר אשר הלך לעולמו בטרם עת. לחילופין, נטען כי יש לבטל מינוי הנתבעים 1 ו-2 כבנים ממשיכים בעטייה של התנהגות מחפירה ומזלזלת שלהם כלפי התובעים.

ביהמ"ש לענייני משפחה דחה את התביעה מהטעמים הבאים:

מינוי בן ממשיך חוסה תחת דיני המתנה ובראשם הוראות חוק המתנה. ההלכה הפסוקה דחתה את הגישה אשר רואה במינוי בן ממשיך התחייבות ליתן מתנה, וקבעה כי משהמינוי אושר ע"י הסוכנות היהודית ודווח על כך לרמ"י, יש לראות בכך מתנה שהקנייתה הושלמה. כלומר, עם קבלת אישור הסוכנות היהודית על הקניית הזכויות הסתיים תפקידם של ההורים לשם קבלת הזכות על-ידי בנם, כך שאין להם עוד רשות לחזור בהם מן המתנה.

במקרה דנא, מינוי הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים נעשה כדין, ותוך עמידה בנהליה ובהוראותיה של רמ"י. ודוק: משהתובעים, בעלי הזכויות, עודם בחיים, הרי שלא ניתן לממש המינוי כבנים ממשיכים, במובן זה שזכויות בר הרשות במשק רשומות עדיין על שם ההורים. יחד עם זאת, משההורים עמדו בנהלים, הגישו לרמ"י מלוא המסמכים הדרושים ודיווחו כדין על מינוי הבן הממשיך, מחויבת רמ"י כלפי הצדדים שלא להעביר את הזכויות במשק לצד שלישי כלשהו, בין בחיי ההורים ובין לאחר אריכות ימים. במצב דברים זה, הרי שעסקינן במתנה שהוקנתה והושלמה, ואין התובעים רשאים לחזור בהם מהענקתה.

יתר על כן, ההצהרה והמינוי בענייננו נעשו באמצעות טופס סטנדרטי של הסוכנות היהודית ללא הסכם או תצהיר נוסף של הבנים הממשיכים אשר ניתן ללמוד ממנה על התחייבות או הבטחה מצדם לעמוד בתנאי מסוים כלפי ההורים, נותני המתנה. משכך, אין מקום להידרש לטענות הנוגעות לעיסוקן של הנתבע 1 בחקלאות אם לאו. כך גם אין מקום לבחון התקיימותם של התנאים הקבועים בסעיף 5 לחוק המתנה שענייננו, כאמור, הוא התחייבות לתת מתנה.

יחד עם זאת, ביהמ"ש סבור כי משעה שנטענת ע"י ההורים טענה בדבר התנהגות מחפירה של מי שמונו כבנים ממשיכים, על ביהמ"ש, לכל הפחות לבחון טענה זו, ולא לנעול שערו בפני ההורים ואף אם לא ניתן לבטל המתנה, הרי שניתן במקרים המתאימים, ליתן בידי ההורים סעדים אחרים שיש בהם לבטל תוצאות הענקתה. עם זאת, במקרה דנא, לא הובאה כל תשתית ראיתית שיש בה לבסס קיומה של התנהגות מחפירה מצד הנתבעים 1-2, ההיפך הוא הנכון.

כן לא נמצא כי נפל פגם בהליך מינויים של הנתבעים כבנים ממשיכים המצדיק ביטולו. הנטל המוטל על התובעים להוכיח טענתם כי לא ידעו או לא הבינו משמעות המסמך עליו הם חותמים, לרבות טענתם, כי אינם יודעים קרוא וכתוב, הוא נטל כבד. התובעים לא עמדו בנטל זה. בהקשר זה צוין בין היתר ההלכה הפסוקה לפיה החותם על מסמך משפטי מוחזק כמי שקראו, הבינו והסכים לתוכנו. יתר כן, טענות התובעים בעניין זה הן טענות בע"פ כנגד מסמך בכתב ובעיקר דברים אמורים, עת מדובר במסמך רשמי שנחתם בפני נציג אובייקטיבי (מזכיר המושב) ואשר אושר ע"י צדדים שלישיים - האגודה השיתופית והסוכנות היהודית. טענות התובעים, כי אינם יודעים קרוא וכתוב בשפה העברית נטענו בעלמא ולא הוכחו כדבעי.

בפן הנורמטיבי צוין כי משעה שמדובר בהתחייבות ההורים כלפי הבן הממשיך ורעייתו, ניתן להחיל על מסמך זה את דיני הפרשנות החלים על כל הסכם או חוזה שעורכים צדדים. לשון המסמך כוללת שתי קביעות והסכמות של ההורים, האחת הצהרה בלתי חוזרת בעניין מינוי הבן והכלה כבנים

ממשיכים, והשנייה בעניין בניית ביתם של הבן והכלה בשטח הנחלה. מדובר בשתי הסכמות נפרדות ושוונות של ההורים. עוד צוין כי טענה זו של ההורים, כי כוונתם הייתה אך לאפשר בניית בית נוסף במשק ולא למנות בן ממשיך הועלתה במקרים רבים אחרים ומחמת שכיחותה, אף נקבעה חזקה הסותרת אותה. בתי המשפט קבעו בהקשר זה, כי חזקה על הורים הממנים ילדיהם לבנים ממשיכים, שהם מודעים למשמעות המושג, לתהליך ולתוצאותיו.

בנוסף, גם השיהוי הניכר בהגשת התביעה כשלצדו שיקולי הגינות וצדק מצדיקים דחיית התביעה. התובענה הוגשה בשיהוי ניכר, למעלה מ- 32 שנה (!) לאחר מינוי הנתבעים, לאחר שהנתבעים בנו ביתם בשטח המשק, נטלו הלוואת משכנתא ונטעו שורשיהם במקום. טענות התובעים, כי רק בשנת 2014 גילו דבר מינוי הנתבעים 1-2 כ"בנים ממשיכים" אינן אמינות. בהקשר זה צוין בין היתר כי שיהוי בהגשת תביעה נוצר עת נעשה שימוש לא נאות בזכות התביעה העומדת לתובע וארעה פגיעה בציפייה הלגיטימית של הנתבע שלא להיתבע, עד כדי ניצול לרעה של ההליך השיפוטי. תובענה תיחסם, מטעמי שיהוי כאשר מאזן הצדק בין הצדדים והשגת תכליות שבאינטרס הציבורי מצדיקים זאת.

פסק דין

עניינו של הליך זה הוא עתירתם של הורים לבטל מינויים של בנם וכלתם כבנים ממשיכים במשק ... שבמושב ....

רקע עובדתי בקליפת אגוז

1. התובעים הם הוריו של הנתבע 1.
  - הנתבעים 1 ו-2 הם בני זוג הנשואים זה לזו.
  2. התובעים הם בני הרשות במשק ... במושב ... (להלן: "המשק").
  3. על משבצת הקרקע בה מצוי המושב .... חל הסכם המשבצת המשולש בין רשות מקרקעי ישראל, הסוכנות היהודית לא"י והמושב.
  4. ביום 20.05.1982 חתמו התובעים על מסמך שכותרתו "הצהרה והתחייבות מתיישבים" (להלן גם: "המסמך") ובו הצהירו על מינוי הנתבעים 1 ו-2 כ"בנים ממשיכים" במשק, באופן בלתי חוזר, כך שלאחר פטירתם יקבלו הבנים הממשיכים את החזקה הבלעדית במשק. כן הצהירו התובעים, כי הם מסכימים באופן בלתי חוזר שהבנים הממשיכים יבנו בשטח המשק בית למגוריהם.
- חתימות התובעים על המסמך נעשתה בפני מזכיר המושב.
- גם הנתבעים 1 ו-2 חתמו, על גבי אותו מסמך, על בקשה והסכמה להיות בנים ממשיכים במשק וכן על הסכמה לכל האמור בהצהרת התובעים.

גם נציגו של הנתבע 4 (מושב ....) חתם על גבי המסמך בהמליצו לנתבעת 5, הסוכנות היהודית לא"י לאשר את מינוי הבנים הממשיכים.

ביום 27.05.1982 חתם גם נציג הנתבעת 5 על גבי המסמך במקום המיועד לכך, ובחתימתו אישר בשם הסוכנות היהודית לא"י מינויים של הבנים הממשיכים במשק.

ביום 27.05.1982 נחתם ע"י מנהל המדור לקליטה בהתיישבות מסמך המופנה לנתבעת 5 ולפיו זכאי הנתבע 1, כבן ממשיך במשק, להקים בית במשק.

5. הנתבעים 1 ו-2 אכן בנו ביתם במשק, והם מתגוררים בו עד עצם היום הזה.

6. ביום 01.10.2014 הוגשה התובענה שלפניי בה עתרו התובעים, כאמור, לביטול מינוי הנתבעים 1-2 כבנים הממשיכים במשק.

7. משהניסיונות להביא את הצדדים לפשרה לא נשאו פרי, נקבע התיק לשמיעת ראיות.

8. בפני בית המשפט העידו התובעים ונתבע 1 בלבד. הצדדים סיכמו טענותיהם בכתב.

מכאן פסק הדין שלפנינו.

טענות הצדדים

טענות התובעים:

9. בעוד התובעים הם חקלאים אשר עיבדו את אדמתם במשך עשרות שנים, הנתבע 1 איננו חקלאי ומעולם לא עסק בחקלאות.

10. המשק החקלאי מעולם לא יועד לנתבע 1 אלא לבן אחר של התובעים, ... ז"ל, אשר נפטר בשנת 1997.

התובעים מעולם לא הסכימו לכך שנתבע 1 יהא הבן הממשיך במשק, ואף לא רצו בכך.

11. בשנת 1982, לבקשת הנתבע 1, הסכימו התובעים לחתום על מסמכים לצורך מתן הסכמה מצדם לנתבע 1 לבניית בית במשק. התובעים, שלטענתם אינם יודעים קרוא וכתוב, ואשר שמו מבטחם בבנם, חתמו על המסמכים שהועברו להם ע"י הנתבע 1 תוך שהם

סמוכים ובטוחים שמדובר במסמכים שעניינם הוא מתן ההיתר לבניית בית במשק ע"י נתבע 1, ולא מעבר לכך.

12. נוכח מדיניות הועדה לתכנון ובנייה וממ"י (דאז) בעת ההיא, לפיה בעל הזכויות במשק או הבן הממשיך, והם בלבד רשאים היו לבנות בית בשטח המשק, ועל מנת לאפשר לנתבעים 1 ו-2 לבנות ביתם במשק, חתמו התובעים על מסמכים בהם צוין, כי מדובר במתן היתר לבן הממשיך לבניית בית מגורים. אולם הם לא נתנו הסכמתם למינוי הנתבעים 1 ו-2 כ"בנים ממשיכים" במשק אלא התכוונו רק לאפשר להם לבנות בית בשטח המשק.

13. לטענת התובעים, רק בשנת 2014 גילו לראשונה כי הנתבעים 1 ו-2 הוגדרו כ"בנים ממשיכים", וזאת באקראי ואגב מכתבי התראה שקיבלו מרמ"י בנוגע למבנה יביל אשר נמצא בשטח המשק. משעלה נושא הטיפול במבנה היביל לסדר היום, טען הנתבע 1 כי הוא הבן הממשיך במשק, ולכן יפעל בעניין לפי שיקול דעתו. בעקבות זאת לא נותרה בידי התובעים ברירה זולת הגשת התובענה מושא הליך זה.

14. לחילופין, טוענים התובעים, כי יש לבטל מינוי הנתבעים 1 ו-2 כבנים ממשיכים בעטייה של התנהגות מחפירה ומזלזלת שלהם כלפי התובעים לאורך השנים ובפרט בשנים האחרונות.

טענות הנתבעים 1-2 :

15. התובענה הוגשה בשל לחצים כבדים שמפעיל אחד מילדי התובעים, ... (להלן: "א"), על התובעים לביטול מינוי הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים. א' אינו בוחל באמצעים, לרבות נקיטה באלימות פיזית כנגד יתר ילדיהם של התובעים, אחיו ואחיותיו ואף כנגד התובעת עצמה. כתוצאה מכך, כל יתר האחים והאחיות, אשר חוששים מפני א', מדירים רגליהם מבית התובעים. לטענת הנתבעים 1-2, עובדת היותם בנים ממשיכים, הייתה ידועה לכל בני המשפחה ומוסכמת עליהם. הנתבעים 1-2 צירפו לכתב ההגנה שהוגש על ידם הצהרה החתומה בידי יתר ילדיהם של התובעים (למעט א' ואח נוסף).

16. הנתבעים 1-2 מכחישים כי הזכויות במשק יועדו לאח המנוח ... ז"ל.

17. הנתבעים 1-2 פנו לתובעים וביקשו מהם היתר לבנות את ביתם במשק ולהיות הבנים הממשיכים במשק, שעה שכל יתר ילדיהם הקימו בתיים מחוץ למשק.

18. המסמכים שמכוחם מונו הנתבעים 1 ו-2 כבנים ממשיכים נחתמו בנוכחות שני עדים: מזכיר המושב ויו"ר אגודת המושב, וחזקה כי הם ביצעו תפקידם כדבעי, ווידאו שהתובעים הבינו תוכנם של המסמכים ומשמעותה של חתימתם עליהם.

19. יש לדחות טענות התובעים, כי רק עובר להגשת התובענה גילו שהנתבעים מונו על ידיהם כבנים ממשיכים, שעה שמדובר במסמך אשר נחתם 32 שנים קודם לכן ושעה שמדובר בטענות בע"פ כנגד מסמך בכתב.

20. בניגוד לנטען ע"י התובעים, הנתבע 1 עסק בחקלאות משך שנים רבות. מספר חודשים קודם שנפתח ההליך שבפנינו נעל א' את כל הכלים החקלאיים בצמוד לביתו, והנתבעים 1-2 לא מנעו ממנו לעשות כן, על מנת שלא להסלים המצב.

21. הנתבעים 1-2, כבנים ממשיכים, הם גם חברי אגודה פעילים, וברי כי לו היו לתובעים השגות כנגד המינוי, היה עליהם להעלותם בשלב מוקדם יותר.

22. על מינוי הנתבעים 1 ו-2 כבנים ממשיכים חלים דיני המתנה. המתנה הושלמה עם אישור המינוי על ידי רמ"י ורישום הנתבעים כבנים ממשיכים בספרי הסוכנות היהודית לא"י, כלומר, כבר בשנת 1982. לפיכך, התובעים אינם יכולים לחזור בהם מהמתנה ולבטלה.

טענות הנתבע 3 - רשות מקרקעי ישראל:

23. רישום הנתבעים 1-2 כ"בן ממשיך" נעשה כדין.

24. המסגרת הנורמטיבית המסדירה הזכויות במקרקעי המושב מצויה בהוראות הסכם המשבצת, לרבות בשאלת אופן העברת הזכויות במשק.

25. מעמד חבר האגודה ביחס למשק הוא של בר רשות. מדובר בזכות אישית ולא קניינית, ולכן עבירותה כפופה לתנאי ההסכמה שבין מעניק הזכות ובין מקבלה.

26. על הנחלות במושב ... חלות הוראות ההסכם התלת צדדי. סעיף 20 להסכם זה מסדיר העברת הזכויות עם פטירת חבר האגודה שהוא בעל הזכויות בנחלה. במקרה דנא בעלי הזכויות במשק עודם בחיים. רישום הבן הממשיך נעשה בהתאם להוראת האגף החקלאי ברמ"י, ולכן ביטולו יכול להיעשות רק בהחלטה של בית המשפט המוסמך.

טענות הנתבע 5 – הסוכנות היהודית לא"י (להלן: "הסוכנות היהודית"):

27. מינוי הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים נעשה כדין, וביטולו יכול להיעשות רק בהסכמת הבנים הממשיכים או עפ"י החלטה שיפוטית.

דיון והכרעה

האם רשאים ההורים לחזור בהם ממינוי בנם וכלתם כבנים ממשיכים?

28. מושב .... מאוגד כאגודה שיתופית (להלן: "האגודה"), המעניקה לחבריה זכות שימוש בקרקע המכונה נחלה או משק, ומעמד החבר בנחלה/במשק הוא של בר רשות. זכויות בר הרשות יונקות חיותן מהסכם המשבצת אשר על פיו ומכוחו שוכרת האגודה את משבצת הקרקע של המושב מבעליה, רשות מקרקעי ישראל.

29. בית המשפט העליון התייחס לאופייה של זכות בר הרשות ב-[ע"א 1662/99 חיים נ' חיים](#), [פ"ד נו\(6\) 295](#):

"ההלכה הפסוקה הגדירה זכות זו כזכות אישית שאינה קניינית, אשר אופייה וגדרה נקבעים בהתאם להסכמת הצדדים בהסכם הרישיון...אף שרשות השימוש היא זכות אישית, היא עבירה בכפוף לתנאי ההסכמה בין מעניק הזכות למקבל זכות השימוש. יוצא מכך, כי בר-רשות רשאי לעשות דיספוזיציה בזכותו – הכל בכפוף להסכמת הצדדים בעת יצירת הרישיון..."

ראו עמ' 314 לפסק הדין וכן: [ע"א 103/89 אזולאי נ' אזולאי, פ"ד מה\(1\) 477, 481](#).

30. הנה כי כן, וחרף אופייה של הזכות, המוגדרת, כאמור, כזכות אישית, היא ניתנת עקרונית להעברה, הכל בהתאם להסכמת הצדדים.

31. ודוק: העברתן של זכויות אלו ע"י חברי האגודה, בין בחיים ובין לאחר פטירתם, כפופה להסכמת בעלת הקרקע, רשות מקרקעי ישראל ולהוראות הסכם המשבצת.

32. אלמנט זה של פיקוח המוסדות המיישבים על עבירות זכויות השימוש וההחזקה במשקים חקלאיים ברחבי הארץ מקורו בתפיסה שמשק חקלאי נועד לשמש יחידה חקלאית אחת באופן שהמתיישב יוכל להתגורר בתחומה ובד בבד עם זאת למצות את פוטנציאל הפרנסה הגלום בה.

ראו: [בע"מ 4937/11 ניסים עמרם נ' משה עמרם](#), פורסם במאגרים האלקטרוניים [פורסם בנבו]; [ע"א 5136/91 קוגלמס נ' קוגלמס, פ"ד מט\(2\) 419](#).

33. במקרה שלפנינו, עניין לנו, כזכור, בביטול מינויים של נתבעים 1-2 כבנים ממשפחה, וככאלה עתידים לקבל הזכויות במשק לאחר אריכות ימיהם של התובעים.

המונח "בן ממשיד" הוגדר [בסעיף 1 \(א\)](#) לתקנות האגודות השיתופיות (חברות), תשל"ג-1973 כד: "בן אחד בלבד או בן מאומץ אחד או נכד אחד של בעל משק, לרבות בן זוגו, המחזיק בעצמו או מכח התחייבות בלתי חוזרת בכתב של הוריו או מכח ירושה, במשק חקלאי, כבעל, כחוכר, כחוכר משנה, או כבר רשות לתקופה בלתי קצובה או לשנה לפחות של מוסד מיישב והאגודה או של האגודה כאשר אין מוסד מיישב; לעניין זה, "הורים" – לרבות אחד מהם במקרה שהשני חדל להיות בעל זכויות במשק החקלאי או שנפטר".

34. מינוי בן ממשיד חוסה תחת דיני המתנה ובראשם הוראות [חוק המתנה](#), התשכ"ח-1968 (להלן: "חוק המתנה"). [בחוק המתנה](#) יש התייחסות נפרדת להתחייבות ליתן מתנה ([סעיף 5](#) לחוק המתנה) ולמתנה שכבר הוקנתה והקנייתה הושלמה ([סעיף 6](#) לחוק המתנה).

35. נפקות ההבחנה בין התחייבות ליתן מתנה ובין מתנה שהוענקה, היא, בין היתר, באפשרות של נותן המתנה לחזור בו. עת עסקינן במתנה אשר כבר הוקנתה בהתאם להוראת [סעיף 6 לחוק המתנה](#) הקובע כי: "בעלות בדבר-המתנה עוברת למקבל במסירת הדבר לידו, או במסירת מסמך לידו המזכה אותו לקבלו, ואם היה הדבר ברשות המקבל - בהודעת הנותן למקבל על המתנה; והכל כשאינן בדין אחר הוראות מיוחדות לעניין הנדון" - אין נותן המתנה יכול לחזור בו מהקנייתה.

אולם עת מדובר בהתחייבות ליתן מתנה, מצבי [חוק המתנה](#) תנאים באשר ליכולת נותן המתנה לחזור בו מהקנייתה כמפורט [בסעיף 5](#) לחוק המתנה: (א) התחייבות לתת מתנה בעתיד טעונה מסמך בכתב (ב) כל עוד מקבל המתנה לא שינה את מצבו בהסתמך על ההתחייבות, רשאי הנותן לחזור בו ממנה, זולת אם ויתר בכתב על רשות זו. (ג) מלבד האמור בסעיף קטן(ב), רשאי הנותן לחזור בו מהתחייבותו אם הייתה החזרה מוצדקת בהתנהגות מחפירה של מקבל המתנה כלפי הנותן או כלפי בן-משפחתו או בהרעה ניכרת שחלה במצבו הכלכלי של הנותן".

36. באשר למשמעות המשפטית שיש לאקט זה של מינוי בן ממשיד באספקלריה של דיני המתנה נקבע כהאי ליסנא:

"נמצא, כי לשם השלמת המתנה מצד נותן המתנה, די בעצם מתן האישור מצד אדם שלישי – גם אם אישור זה עצמו ניתן לביטול. במילים אחרות, מבחינתו של נותן המתנה הסתיימה הקניית הנכס עם מתן האישור העקרוני מאדם שלישי, כך שאין עוד רשות לנותן המתנה לחזור בו מן המתנה. אמנם, אפשר כי עם ביטול האישור הנכס מושא המתנה חוזר לנותן המתנה.

זאת ועוד אחרת, יש רגליים לסברה כי דבר המתנה שניתן לבן ממשיך מצד הוריו הוא הזכות לקבל מן המושב מעמד מסוים באגודה ובמשק. נמצא, כי מסירת מסמך לידו, המזכה אותו לקבל את הזכות מאת צד שלישי, היא דרך ההקניה במובן סעיף 6 לחוק המתנה. המסמכים, הכוללים בתוכם הצהרות של ההורים בפני ועד המושב והצהרות בפני נוטריון, הם המזכים אותו לקבל את הזכות כבן ממשיך. כלומר, במתן המסמכים האלה הסתיים תפקידם של ההורים לשם קבלת הזכות על-ידי בנם.

התוצאה היא כי בכך נסתיימה הקניית המתנה מצד נותני המתנה, כך שאין להם עוד רשות לחזור בהם מן המתנה.....

המסקנה היא כי הקניית המתנה מצד ההורים הושלמה, וכי אין מדובר עוד בהתחייבות גרידא לתת מתנה. מסקנה זו מייצרת את הדיון בשאלות הנוספות המתעוררות לגבי אפשרות חזרתה של שמחה מדעי מן ההתחייבות, לפי סעיף 5(ב) לחוק המתנה" (ההדגשות אינן במקור - פ.ג.כ.).

ראו בעניין זה: [ע"א 1108/98, מדעי נ' מדעי, פ"ד נד\(4\) 385](#).

37. בתמ"ש (ת"א) 6280/02 מועלם נ' סגולה (פורסם במאגרים האלקטרוניים) [פורסם בנבו] התקבלה עמדת הסוכנות היהודית לפיה, אין לרמ"י שיקול דעת במינוי "בן ממשיך". תפקידה מתמצה ברישום ההודעה במסמכיה. אין לרמ"י אף תפקיד או חלק בכל הנוגע לטופס ההצהרה והמינוי של ההורים, והיא לא נדרשת לחתום עליו (בניגוד לסוכנות היהודית).

38. הנה כי כן, ההלכה הפסוקה קובעת שהקניית הזכויות כבן ממשיך מסתיימת ומושלמת, מבחינת נותן המתנה, עם קבלת אישור הסוכנות היהודית על הקניית הזכויות.

39. יתר על כן, במקרה שלפנינו מציינת רמ"י בכתב ההגנה מטעמה, כי אופן יישום ההוראה בדבר מינוי בן ממשיך נקבע בהוראת אגף חקלאי 55, אשר קובעת מהם המסמכים שיש להמציא לרמ"י לצורך העברת זכויות לבן ממשיך והאופן בו ייעשה הרישום. עפ"י הוראה זו, אין צורך בקבלת הסכמה מאת רמ"י למינוי הבן הממשיך, כל עוד ההורים או מי מהם בחיים, אלא נדרש רישום הודעותיה של הסוכנות היהודית בדבר מינוי הבן הממשיך, וכמובן הגשת המסמכים הרלבנטיים לרמ"י.

40. כאמור, התובעים חתמו ביום 20.05.1982 על מסמך ובו הצהרה והתחייבות לפיו הם ממנים באופן בלתי חוזר את הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים. בו ביום ניתנה המלצת האגודה למינוי.

ביום 27.05.1982 ניתן אישור הסוכנות היהודית למינוי הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים (ראו נספח ז' לכתב ההגנה מטעם רמ"י), ובו ביום נחתם ע"י מנהל המדור לקליטה בהתיישבות אישור לפיו אין התנגדות לבניית בית מגורים ע"י הבנים הממשיכים במשק (ראו נספח ח' לכתב ההגנה מטעם רמ"י).

המסמכים הרלוונטיים והדרושים בהתאם להוראת האגף החקלאי ברמ"י, קרי: טופס ההתחייבות והצהרה כשהוא חתום בידי התובעים והנתבעים 1-2 וכשהוא נושא המלצת האגודה ואישור של הסוכנות היהודית וכן הודעת הסוכנות על קביעת הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים, הועברו לרמ"י ונרשמו בספריה. לפיכך וכפי שטענה רמ"י בכתב ההגנה מטעמה, מינוי הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים נעשה כדין, ותוך עמידה בנהליה ובהוראותיה.

ודוק: משהתובעים, בעלי הזכויות, עודם בחיים, הרי שלא ניתן לממש המינוי כבנים ממשיכים, במובן זה שזכויות בר הרשות במשק רשומות עדיין על שם ההורים. יחד עם זאת, משההורים עמדו בנהלים, הגישו לרמ"י מלוא המסמכים הדרושים ודיווחו כדין על מינוי הבן הממשיך, מחויבת רמ"י כלפי הצדדים שלא להעביר את הזכויות במשק לצד שלישי כלשהו, בין בחיי ההורים ובין לאחר אריכות ימיהם.

41. במצב דברים זה, הרי שעסקינן במתנה שהוקנתה והושלמה, ואין התובעים רשאים לחזור בהם מהענקתה.

42. יתר על כן, במקרה שלפנינו, הצהרה והמינוי נעשו באמצעות טופס סטנדרטי של הסוכנות היהודית ללא הסכם או תצהיר נוסף של הבנים הממשיכים. הטופס אמנם כולל הצהרה והתחייבות של הבנים הממשיכים, לפיה הם מבקשים ומסכימים להיות הבנים הממשיכים במשק, ומצהירים שהמינוי הוא בכפוף לתנאים המקובלים והנהוגים בסוכנות היהודית, ברם הטופס אינו כולל הצהרה שלהם אשר ניתן ללמוד ממנה על התחייבות או הבטחה לעמוד בתנאי מסוים כלפי ההורים, נותני המתנה.

43. משכך, אין מקום להידרש לטענות הנוגעות לעיסוקו של הנתבע 1 בחקלאות אם לאו, שהרי אין לעניין זה כל נפקות בנסיבות דנא, שעה שהקניית המתנה כבר הושלמה, כאמור, והיא לא הותנתה בכך שנתבע 1 יעבד את הנחלה או יעסוק בחקלאות.

44. כך גם אין מקום לבחון התקיימותם של התנאים הקבועים בסעיף 5 לחוק המתנה שעניינו, כאמור, הוא התחייבות לתת מתנה, לרבות האפשרות העומדת לרשות נותן המתנה לחזור בו מהתחייבותו לתתה, עת טוען הוא להתנהגות מחפירה מצד מקבלי המתנה כלפיו.

45. אכן קביעה נחרצת זו לפיה בנסיבות כדוגמת אלו שלפנינו מדובר במתנה שהושלמה והיא איננה כוללת כל תנאי או חיוב בצדה מצד מקבליה, עלולה לגרום חוסר נוחות, שהרי היא מעמידה את ההורים בנחיתות ביחס ל"בן הממשיך", אשר יודע כי מינויו מובטח ואינו ניתן לביטול, בלא קשר להתנהגותו. עם זאת ואף משיקולים של וודאות ויציבות משפטית בכל הנוגע לדיני המתנה ולמוסד ה"בן הממשיך" דחתה הפסיקה, כאמור, את הגישה אשר רואה במינוי בן ממשיך התחייבות ליתן מתנה, וקבעה כי משהמינוי אושר ע"י הסוכנות היהודית ודווח על כך לרמ"י, יש לראות בכך מתנה שהקנייתה הושלמה.

46. בתמ"ש (טב) 17271-09-09 ל.ד. נ' ש.ד. ואח' (פורסם במאגרים האלקטרוניים) [פורסם בנבו] נדרש בית המשפט (מפי כב' השופט אסף זגורי) לקושי המתעורר כתוצאה מן הדטרמיניזם שבסיווג האקט המדובר כהענקת מתנה שהושלמה ומכך שההורים כבולים למעשיהם ואינם יכולים בשום מקרה שהוא לשוב ממנו. האמנם, מקום בו חיים ופועלים בני אנוש, על חוזקותיהם וחולשותיהם, יכול שתהא בנמצא פעולה אשר הולדתה ברצונם הטוב של עושיה ובכל מקרה או מצב שהוא, לא תהא להם הזכות לבטלה? שם, סבור בית המשפט, כי אף אם במישור היחסים של ההורים עם המוסדות המיישבים יש קושי לבטל את מינוי הבן הממשיך, הרי שלהורים יש עדיין תרופה במישור היחסים הפנים משפחתיים. כך או כך, ומשעה שלכל היותר ניתן יהא להצביע על הפרה של תנאי מכללא בהסכם מתנה, הרי שתוצאות ההפרה, ככל שהוכחה הפרה שלהם, אינן בטלות המתנה המוגמרת (בהנחה שהושלמה) אלא בטלות תוצאות המתנה.

47. לטעמי, גם מקום בו עפ"י דיני המתנה לא ניתן לשוב ממתנה היות שהקנייתה הושלמה, אין משמעות הדבר שבשום פנים ואופן לא ניתן להחיל עקרונות משפטיים כלליים המשמשים, ממילא, כיריעה רחבה, ומחייבים מכללא צדדים לכל אקט משפטי שהוא, ובראשם עקרון תום לב, המקפל בתוכו עקרונות של יושר, מוסר והגינות. צא ולמד, כי אף אם לא ניתן לבטל המתנה, הרי שניתן במקרים המתאימים, ליתן בידי העותר לביטול המתנה סעדים אחרים.

48. ברי, אפוא, כי משעה שנטענת ע"י ההורים טענה בדבר התנהגות מחפירה של בנם וכלתם המצדיקה ביטול מינויים כבנים ממשויכים, על בית המשפט, לכל הפחות לבחון טענה זו, ולא לנעול שעריו בפני ההורים.

49. מהי, אפוא, התנהגות מחפירה בהקשר בו עסקינן?

"הפסיקה פירשה את הביטוי 'התנהגות מחפירה' באופן רחב, המקל על נותן המתנה לחזור בו מהתחייבותו אם מקבל המתנה לא נהג בו כראוי ונקבע, כי לאור מאפייניה של המתנה נגזרת מחובת תום הלב המוטלת על המקבל, החובה לנהוג כלפי הנותן בהכרת תודה, בכבוד ובדרך ארץ, כל זאת על רקע מערכת היחסים בין הצדדים לה... יחד עם זאת, לא כל התערערות במערכת היחסים שבין הנותן למקבל תוכר בהכרח כהתנהגות בלתי ראויה מצד המקבל...

...הנטל להוכיח את ההתנהגות המחפירה מוטל על נותן המתנה..."

(ראו: [תמ"ש \(ראשל"צ\) 27760/05 י.ש. נ' י.י.](#) [פורסם בנבו]; [תמ"ש \(כ"ס\) 14900/07](#) שעתל נ' שעתל (פורסמו במאגרים האלקטרוניים) [פורסם בנבו].

50. במקרה שלפנינו, לא הובאה כל תשתית ראייתית שיש בה לבסס קיומה של התנהגות מחפירה מצד הנתבעים 1-2, ההיפך הוא הנכון.

התובעת 2 העידה, כי עד למועד הגשת התביעה שררו בין התובעים והנתבעים 1-2 יחסים תקינים לחלוטין: "ש. 32 שנה, נכון עד הגשת התביעה כאן, היחסים של הנתבע 1 ואישתו פה היו טובים מאוד. ת. כן. כולם היו בסדר גמור... (עמ' 10 ש' 8-20 לפרוטוקול מיום 18.04.2016).

התובעת 2 אף אישרה את טענות הנתבעים 1-2, כי הסכסוך פרץ למעשה בין הנתבעים 1-2 ובין בן אחר של התובעים, א', וילדיו, ולא בין התובעים ובנים:

"ש. הנתבעת 1 (אמור להיות: .... – פ.ג.כ.) הייתה ביחסים טובים איתך.

ת. כן, אבל כשהתחילו מריבות עם הילדים שלהם, קמה עלינו הצרה הזו.

ש. הילדים שלהם ושל א'.

ת. כן.

ש. נכון הסכסוך החל בין נתבע 1 ואשתו לבין הילדים של א', נכון.

ת. כן בדיוק" (שם, ש' 11-15).

ובהמשך:

"ש. שאלה אחרונה עם יד על הלב, אם לא היה פורץ הסכסוך בין הבן של א' לבן

(אמור להיות" לבין – פ.ג.כ.) נתבע 1. היינו פה בביהמ"ש היום?

ת. יכול להיות אולי יהיה בסדר, בלי בית המשפט בלי צרות. זה אחים לא חשבת

שיהיה דבר כזה ביניהם...

51. העולה, אפוא, מן המקובץ הוא שדין טענת התובעים בדבר התנהגות מחפירה של הנתבעים 1-2 כלפיהם להידחות.

האם נפל פגם בהליך מינויים של הבן והכלה כבנים ממשיכים המצדיק ביטולו?

52. משהוברר, כי עסקינן במתנה שהוקנתה והקנייתה הושלמה ועל כן אין נותני המתנה רשאים לחזור בהם מהענקתה, ואף לא ניתן לבטל תוצאות הענקתה היות שלא הוכח כי התנהגות הנתבעים 1-2, מקבלי המתנה, מצדיקה זאת, נפנה לבחינת טענות התובעים בדבר הפגמים שנפלו בהענקת המתנה.

53. יוזכר, כי התובעים עותרים לביטול מינויים של הנתבעים 1 ו-2 כבנים ממשיכים במשק, עת לטענתם כלל לא הבינו מהות המסמכים שעליהם חתמו, וסברו כי מדובר במסמכים שנדרשו לצורך מתן היתר לבניית בית נוסף במשק, הא ותו לא. כן טוענים התובעים שוב ושוב, כי מעולם לא הסכימו למינוי הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים, היות שמינוי זה הובטח לבנם הצעיר .... ז"ל, אשר הלך לעולמו בטרם עת, בשנת 1997.

54. דין טענה זו להידחות.

55. הלכה פסוקה היא, כי החותם על מסמך משפטי מוחזק כמי שקראו, הבינו והסכים לתוכנו: "כלל הוא כי אדם החותם על מסמך מוחזק כמי שקרא אותו והבין את תוכנו וכי חתם עליו לאות הסכמתו בייחוד כאשר מדובר במסמך מהותי ביחס לנכסיו, דוגמת שטר משכנתה (ע"א 1513/99 דטיאשוילי נ' בנק לאומי לישראל בע"מ [פורסם בבנו] [1]; ע"א 6645/00 עו"ד ערד נ' אבן [פורסם בבנו] [2]). עוד נפסק כי המבקש לסתור חזקה זו צריך להוכיח את גירסתו בראיות פוזיטיביות כאפשרות קרובה (ראו: ע"א 1513/99 הנ"ל [1] וכן ע"א 1548/96 בנק איגוד לישראל בע"מ נ' לופו [פורסם בבנו] [3])."

ראו בעניין זה: ע"א 6799/02 משולם יולזרי נ' בנק המזרחי המאוחד בע"מ, פ"ד נח(2) 145.

56. יתר כן, טענות התובעים בעניין זה הן טענות בע"פ כנגד מסמך בכתב ובעיקר דברים אמורים, עת מדובר במסמך רשמי שנחתם בפני נציג אובייקטיבי (מזכיר המושב) ואשר אושר ע"י צדדים שלישיים - האגודה השיתופית והסוכנות היהודית.

הנה כי כן, הנטל המוטל על התובעים להוכיח טענתם כי לא ידעו או לא הבינו משמעות המסמך עליו הם חותמים, לרבות טענתם, כי אינם יודעים קרוא וכתוב, הוא נטל כבד. התובעים לא עמדו בנטל זה.

57. טענות התובעים, כי אינם יודעים קרוא וכתוב בשפה העברית נטענו בעלמא ולא הוכחו כדבעי.

יוער, כי בכתב התביעה נטען רק לגבי התובעת שהיא אינה יודעת קרוא וכתוב (ראו סעיף 12 לכתב התביעה). התובע טען רק בתצהירו, לראשונה, כי אינו יודע לכתוב וכי הוא קורא "בקושי רב ובעיקר את התפילות" (ראו סעיף 2 לתצהיר התובע). הבדלים אלה בגרסת התובע מדברים בעד עצמם.

58. יתר על כן, התובע טען מחד, כי הוא קורא בקושי בשעת התפילה, אך מאידך ציין בעדותו שאינו יודע לקרוא ולו מילה אחת (עמ' 8 ש' 5-6, 14-15 ועמ' 9 ש' 2-5 לפרוטוקול מיום 18.04.2016).

59. טענות אלו אף אינן עולות בקנה אחד עם המכתב שנכתב, ולמצער, נחתם ע"י התובע ביום 11.02.1997 ונשלח למנהל מקרקעי ישראל (ראו נספח ה' לכתב ההגנה מטעם רמ"י).

60. עוד יצוין, כי בעוד התובעת חתמה על בטביעת אצבע על כתב המינוי של הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים, חתם עליו התובע בכתב ידו.

61. כאמור, חתימת התובעים על המסמך שהוא לב לבו של ההליך, והוא טופס ההצהרה וההתחייבות של התובעים, אושרה ע"י מזכיר המושב, מר ..., אשר חזקה כי הוא גורם אובייקטיבי ונטול פניות, וחזקה כי הוסברה להם על ידו משמעות החתימה על מסמך זה.

יוער, כי התובעים בחרו שלא לזמן את מר .... למסירת עדות באשר לאומד דעתם בשעת החתימה על המסמך ובאשר לנסיבות החתימה עליו. אין זה נהיר האם מר .... עודנו בין החיים, אולם, עת נשאל התובע האם מר .... נפטר, השיב כי אינו יודע (עמ' 3 ש' 23 עד עמ' 4 ש' 1 לפרוטוקול מיום 18.4.2016), משמע שהוא אף לא שקל לזמנו לעדות ולא בדק העניין.

62. גם טענות התובעים לפיהן תכננו למנות את בנם המנוח .... ז"ל כבן ממשיך, דינן להידחות, שעה שלא הוכחו על ידיהם, ועת נסתרו בעדות התובעת עצמה אשר ציינה:

"... לא חשבנו על מי שימשיך או מי שלא ימשיך" (עמ' 9 ש' 18 לפרוטוקול מיום 18.04.2016).

כאמור, לכתב ההגנה של הנתבעים 1-2 צורפה הצהרה החתומה בידי חמישה ילדים נוספים של התובעים (הגם שבהצהרה מצוינים שמות של שישה ילדים), לפיה הם מאשרים שידוע היה להם בשעתו כי הנתבע 1 מונו כבן ממשיך במשק ההורים, וכי הם הביעו הסכמה מלאה לכך.

יוער, כי אין המדובר בתצהיר ערוך כדין אשר החתימות עליו אומתו בידי עו"ד, וכי המצהירים, ילדי התובעים, לא נטלו חלק בדיון ולא מסרו עדות נחקרו על הצהרתם. לכן, על פניו, אין ליתן משקל להצהרתם. יחד עם זאת, התובעת בעדותה אישרה, כי ארבע בנותיה סבורות שנתבע 1 הוא הבן הממשיך במשק: "ש. אני אומר לך שכל הארבע חושבות ש.... בן ממשיך. מה את אומרת. ת. נכון, אך אנו עדיין עוד חיים, לא נתנו לו ירושה בזמן שאנו בחיי. אנו בחיים, צעירים. הבן האחרון תמיד לוקח את הירושה, ככה חשבנו" (ההדגשות אינן במקור - פ.ג.כ.) - ראו: עמ' 11 ש' 15-17 לפרוטוקול מיום 18.04.2016.

הצהרה זו של התובעת מכרסמת אף היא בטענת התובעים, כי כוונתם הייתה למנות את הבן המנוח .... ז"ל כבן ממשיך.

עוד יצוין, כי התובעים עצמם לא ביקשו לזמן לעדות אף אחד מילדיהם שמסר ההצהרה האמורה, וגם בכך יש כדי להחליש גרסתם ולכרסם בה.

בעניין זה יוסף, למעלה מן הצורך, כי שעה שלמרבה הצער הלך הבן .... לעולמו בדמי ימיו וממילא לא ניתן היה למנותו כבן ממשיך או להעניק לו כל זכות שהיא במשק, ומשהתובעים לא נקטו, משך שנים רבות, כל מהלך שהוא לביטול מינויים של הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים, הן לפני פטירתו והן לאחריה, נשמטת הקרקע תחת הטענה בעניין הכוונה למנות את הבן המנוח כבן ממשיך.

63. באשר לטענות התובעים כי חתמו רק מסמכים אך לצורך קבלת היתר לבניית בית ע"י נתבעים 1-2 בשטח הנחלה, הרי שאף טענות אלו דינן להידחות. וכל כך למה? מחד, טוענים התובעים, כי כלל לא חתמו על מסמכים בנוגע למינוי הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים אלא על מסמכים לצורך קבלת היתר בנייה בלבד, ומאידך, טוענים הם, כי חתמו גם על מסמכים למינוי הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים, על מנת לאפשר להם לבנות את ביתם בנחלה, וזאת נוכח הנוהל שהונהג בשעתו ע"י המוסדות המיישבים בעת ההיא (ראו סעיף 19 לכתב התביעה).

טענה דומה העלה בא כוחם במסגרת הדיון מיום 25.03.2015: "הם לא נתנו לו כבן ממשיך. הנוהל בזמנו היה, בזמנו היה, בגלל חוק של ממ"י, שרק בעל נחלה, מחתימים על כל הטפסים האלה כבן ממשיך לבניית בית נוסף בנחלה, של בן ממשיך" (השגיאות במקור - פ.ג.כ. ראו עמ' 2 ש' 7-8 לפרוטוקול מיום 25.03.2015).

מדובר בטענות עובדתיות סותרות שאינן יכולות לדור זו לצד זו.

64. מעדות התובע עולה, כי הוא אכן העביר לנתבעים 1-2 את הזכויות במשק, וזאת בלא כל

תמורה או התחייבות מצדם, וכי כעת מבקש לקבל את הזכויות בחזרה:

"ש. גם ברמ"י בתיק שהוצאו אישור זכויות של המנהל, ראינו שהרישום של הבן הממשיך נרשם גם בממ"י. אני אומר לך שהרישום בוצע גם בסוכנות וגם במנהל.

ת. אני חתמתי רק על בית, לא על שום ממשיך ולא כלום. על הבית לבנות. זה הכל. לא פחות ולא יותר. אני לא חתמתי לו על הבית, אני ברצון טוב חתמתי לו לבנות בית, נתתי לו את החלקה.

ש. אני שואל שוב, למה עכשיו התעוררת מה קרה שהתעוררת?

אני רוצה את המשק שלי חזרה, זה הכל. לא רוצה כלום, לא יותר ולא פחות.

ש. הייתה התחייבות ..

ת. לא ביקשתי כלום, לא כסף, לא כלום, אני רוצה את המשק שלי, חזרה.

ש. היה התחייבות שנתבע 1 נתן לך והוא הפר אותה.

ת. שום דבר. לא מבקש דבר מאף אחד, אלא רק את המשק חזרה לבית שלי, זהו. לא

מבקש משהו אחר" (ההדגשות אינן במקור- פ.ג.כ; ראו עמ' 7 ש' 6-17 לפרוטוקול

מיום 18.04.2016).

עינינו הרואות, אפוא, כי התובע מבקש לחזור בו מהחלטתו להעביר הזכויות במשק

לידי הנתבעים 1-2 לאחר אריכות ימי התובעים, וכעת עותר לבית המשפט כי יתיר לו,

למעשה, לחזור בו מן המתנה שהעניק לבנו ולכלתו בטענה כי הוטעה, וכלל לא הבין

שמדובר במינויים כבנים ממשיכים.

65. עד כה ניתחנו הפן העובדתי- ראייתי של הטענה בדבר הפגם שנפל במינוי הנתבעים 1-2

כבנים ממשיכים, ומן הראוי שניתן דעתנו גם לפן הנורמטיבי של הסוגיה.

66. כאמור, ביום 20.5.1982 חתמו ההורים, הנתבעים 1-2 והאגודה השיתופית .... על הצהרה

והתחייבות בלתי חוזרות למינוי הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים.

67. משעה שמדובר בהתחייבות ההורים כלפי הבן הממשיך ורעייתו, ניתן להחיל על מסמך זה

את דיני הפרשנות החלים על כל הסכם או חוזה שעורכים צדדים.

68. פרופ' אהרן ברק כותב בספרו, כי כללי הפרשנות חלים בכל החוזים, לרבות בחוזה חד

צדדי, כגון חוזה מתנה. גם חוזים חד צדדיים שבהם התחייבות של צד אחד בלבד,

חוזים הם וחלים עליהם אותם כללי פרשנות החלים על חוזים דו-צדדיים. בחוזים

ממין זה יש ליתן משקל כבד יותר לכוונת הצד המתחייב על פני כוונת הצד המקבל.
ראו: א' [ברק פרשנות במשפט \(ד\) – פרשנות חוזה](#) (תשס"א), עמ' 45-56.

69. ללשון, לתוכן ולמשמעות ההצהרה של ההורים, כי בנם וכלתם הם בבחינת בנים ממשיכים נפקות מהותית לבירור המחלוקת שלפנינו, שעה שההורים טוענים, כאמור, שלא התכוונו למנות את בנם וכלתם כבנים ממשיכים, והאישור שנחתם על ידם נועד אך לאפשר להם לבנות בית נוסף בשטח הנחלה.

70. מושכלות יסוד הן, שנקודת המוצא לפרשנותו של כל חוזה היא לשונו. לפיכך כתב ההצהרה וההתחייבות של התובעים הוא מסמך היסוד, שהרי הוא מהווה ביטוי לחוזה בין הצדדים. ראו בעניין זה: [דנ"א 2045/05 ארגון מגדלי ירקות – אגודה חקלאית שיתופית נ' מדינת ישראל](#) (פורסם במאגרים האלקטרוניים) [פורסם בנבו].

71. כאמור, על טופס זה חתמו ביום 20.5.1982 התובעים, הנתבעים 1-2 והאגודה השיתופית, ואילו ביום 27.5.1982 חתמה עליו גם הסוכנות היהודית.

מפאת חשיבותו יובא להלן כתב המינוי ככתבו וכלשונו:

"שנינו יחד וכל אחד מאיתנו לחוד הרשומים אצלכם כמתישבים במשק מס. ... במושב ... מצהירים בזאת כי בהתאם להסכם עם בנינו .... מס. ת.ז. .... בן-בת/זוג .... מס. ת.ז. .... קבענו אותם באופן בלתי חוזר כבן ממשיך במשק הנ"ל אשר יקבל את החזקה הבלעדית במשק הנ"ל בתאריך לאחר מותינו (כך במקור) לאחר פטירת שנינו, בהתאם לכל התנאים החלים עלינו ואשר יחולו עלינו. אנו מסכימים באופן בלתי חוזר כי הבן הממשיך הנ"ל יבנה בית לגור בו בשטח המשק הנ"ל בתנאים המקובלים / או יהיו מקובלים אצלכם ו/או במשרד הבינוי והשיכון המינהל לבניה כפרית ו/או במינהל מקרקעי ישראל לגבי בנית בית נוסף לבן ממשיך, ובכפוף להסכמתכם ולכל דין.

הצהרה והתחייבות זו ניתנים על ידינו בתמיכה לבקשה של הבן הממשיך הנ"ל להתקבל כמועמד להתיישב במשק הנ"ל במעמד של בן ממשיך.

ברור כי הבן הממשיך הנ"ל יחזיק בבית המגורים במשק שיבנה כאמור מכוחו ואין מסמך זה בא לשנות בכל צורה שהיא את האמור במסמכים שחתמנו לכם בקשר למשק הנ"ל.

הצהרה והתחייבות זו הינם בלתי חוזרים בהיות זכויות הבן הממשיך הנ"ל תלויות בו".

72. הנה כי כן, ניתן להיווכח מלשון המסמך, כי ההורים מציינים וחוזרים ומציינים מספר פעמים, כי קביעתם את בנם וכלתם כבנים ממשיכים היא בלתי חוזרת, כאשר בחלק האחרון של ההצהרה מטעמים ניתן ההסבר לאי הדירותה.

73. יתרה מזו, לשון המסמך כוללת שתי קביעות והסכמות של ההורים, האחת בעניין מינוי הבן והכלה כבנים ממשיכים, והשנייה בעניין בניית ביתם של הבן והכלה בשטח הנחלה.

74. שעה שלשון המסמך היא כה ברורה, קשה לקבל הטעון כאילו מדובר בהתחייבות או בהסכמה של התובעים לבניית בית הנתבעים 1-2 בשטח הנחלה בלבד בלא קשר למינויים כבנים ממשיכים ביחס למשק כולו. כאמור, מדובר בשתי הסכמות נפרדות ושונות של ההורים.

75. מן הראוי לציין עוד שטענה זו של ההורים, כי כוונתם הייתה אך לאפשר בניית בית נוסף במשק ולא למנות בן ממשיך הועלתה במקרים רבים אחרים ומחמת שכיחותה, אף נקבעה חזקה הסותרת אותה. בתי המשפט קבעו בהקשר זה, כי חזקה על הורים הממנים ילדיהם לבנים ממשיכים, שהם מודעים למשמעות המושג, לתהליך ולתוצאותיו. וכך, בין היתר, נקבע:

"איני מקבלת את הטענה, כי ההורים לא ידעו משמעות בן ממשיך, וקביעת הנתבע כבן ממשיך נעשתה אך ורק לצורך מתן רשות לנתבע להקים יחידה בשטח מצומצם במשק. חזקה על בעל זכות של בר-רשות במשק, אשר חי במשק ומתפרנס ממנו במשך שנים, כי ידע "בן ממשיך" מהו ולכל הפחות מה משמעותו". ראו: [תמ"א 50500/99 א.ל. נ' צ.ל.](#) (פורסם במאגרים האלקטרוניים) [פורסם בנבו].

בכל הענווה שותפה אני לדעה זו. המושבים הפזורים לאורכה ולרוחבה של המדינה, הם לרוב ישובים קטנים המאכלסים קהילות קטנות יחסית, ומושג ה"בן הממשיך" שגור בפיהם של חברי המושב. חברי המושב הם גם חברי אגודה שיתופית, ומשכך שותפים פעמים רבות להחלטות בענייני מדיניות וקבלת חברים חדשים, ולרוב מעורים בכל העניינים הנוגעים להתיישבות החקלאית ובתוך כך נהלי רמ"י והסוכנות היהודית.

בל נשכח שבמקרה שלפנינו, כמו במקרים רבים אחרים, בעלי הזכויות במשק חקלאי חיו מאז ומתמיד במושב, ולמצער, וככל שמדובר במי שאינם ילידי הארץ, מעת עלייתם ארצה. מדובר, אפוא, בתקופות חיים המשתרעות על פני עשורים, במהלכן מודעים חברי המושב לעניינים הנוגעים לזכויותיהם במשק, ולכל הפחות למהותיים שבהם, ומוסד ה"בן הממשיך", הוא ללא ספק אחד מהם.

76. הנה כי כן, המסקנה המתבקשת היא שטופס ההצהרה וההתחייבות של התובעים מיום 20.5.1982 הוא מסמך משפטי לכל דבר ועניין אשר נועד למנות את הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים במשק ולא רק לאפשר להם לבנות את ביתם בנחלת ההורים.

77. טרם נעילה יצוין, כי הרושם המתקבל באופן די ברור הוא, שיוזם ההליך והרוח החיה העומדת מאחורי הגשת התובענה שלפניי, הוא בנם של התובעים, א'.

מעדות התובעת עולה, כי בעבר מערכת היחסים בין התובעים והנתבעים 1-2 הייתה טובה, וכי המשבר ביחסיהם פרץ לאחר שהתגלע סכסוך בין הנתבעים 1-2 ובין הבן/האח א' ובני משפחתו : "ש. 32 שנה, נכון עד הגשת התביעה כאן, היחסים של נתבע 1 ואישתו פה היו טובים מאוד. ת. כן. כולם היו בסדר גמור...ש. נכון שהסכסוך החל בין נתבע 1 ואישתו לבין הילדים של א' נכון. ת. כן, בדיוק. ש. ז"א שעד שהחל הסכסוך בין נתבע 1 ואישתו לילדים של א', הכל היה טוב? ת. הילדים טובים, כל אחד עזר לשני, כל אחד אהב את השני, לא היה ביניהם שום דבר רע" (עמ' 10 ש' 8-20 לפרוטוקול מיום 18.04.2016).

....

"ש. שאלה אחרונה, עם יד על הלב, אם לא היה פורץ הסכסוך בין הבן של א' לבן נתבע 1 (צריך להיות לבין – פ.ג.כ.). היינו פה בביהמ"ש היום? ת. יכול להיות אולי יהיה בסדר, בלי בית משפט בלי צרות. זה אחים לא חשבתי שיהיה דבר כזה ביניהם" (עמ' 12 ש' 6-9 לפרוטוקול מיום 18.04.2016).

78. בעניין זה יודגש עוד, כי לא ניתן להתעלם מכך שהתובענה הוגשה למעלה מ- 32 שנה (!) לאחר מינוי הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים ע"י התובעים.

טענות התובעים, כי רק בשנת 2014 גילו דבר מינוי הנתבעים 1-2 כ"בנים ממשיכים" אינן אמינות עליי. אין זה סביר כלל כי משך למעלה משלושה עשורים מעולם לא עלה בקרב בני המשפחה נושא הבן הממשיך במשק וזהותו, וכי עניין זה התגלה לתובעים, שבמו ידיהם מינו את הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים, רק בשנת 2014.

כאמור לעיל, התובעת עצמה אישרה, כי ארבע בנותיה סבורות שנתבע 1 הוא הבן הממשיך במשק (עמ' 11 ש' 15-17 לפרוטוקול מיום 18.04.2016).

הודאה זו של התובעת, מכרסמת בגרסת התובעים, כי גילו דבר מינוי הנתבעים כבנים ממשיכים רק בשנת 2014.

79. התובעת בעדותה הודתה גם, כי בכוונת התובעים להעביר את הזכויות בבית המגורים שלהם לנכדם, בנו של א' (ראו עמ' 12 ש' 20-23 לפרוטוקול מיום 18.04.2016).

80. העולה מן האמור ועפ"י התשתית הראייתית שהונחה לפניי הוא, שהקול בתביעה אינו קולם של התובעים, וככל שהדבר היה תלוי בהם, התביעה לא הייתה באה אל העולם. משלפנינו בני משפחה מדרגה ראשונה ובהינתן כי נוצר נתק בין ההורים ובין בנם וכלתם, יש להצר על כך ולקוות כי השלום ישוב לשכון בקרבם והקרעים יאוחו.

81. והערה אחרונה לפני סיום - בהינתן, כאמור, כי התובענה הוגשה למעלה מ-32 שנה לאחר מינוי הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים, ומשנדחתה טענת התובעים לפיה רק בשנת 2014 הם הבינו שהנתבעים 1-2 מונו על ידם כבנים ממשיכים, הרי שהתביעה הוגשה בשיהוי ניכר.

שיהוי בהגשת תביעה נוצר עת נעשה שימוש לא נאות בזכות התביעה העומדת לתובע וארעה פגיעה בציפייה הלגיטימית של הנתבע שלא להתבע, עד כדי ניצול לרעה של ההליך השיפוטי. ראו: [רע"א 4928/92 עזרא נ' מועצה מקומית תל-מונד, פ"ד מז\(5\)94](#).

82. השימוש במחסום השיהוי מוצדק כאשר הדבר מתחייב משיקולים של צדק והגינות כלפי הנתבע, ומקדם שיקולים שבאינטרס הציבור, תוך דאגה לקיום הליך שיפוטי תקין. תובענה תיחסם, אפוא, מטעמי שיהוי כאשר מאזן הצדק בין הצדדים והשגת תכליות שבאינטרס הציבורי מצדיקים זאת. ראו: [ע"א 6805/99 תלמוד תורה הכללי והישיבה הגדולה עץ חיים בירושלים נ' הועדה המקומית לתכנון ובנייה בירושלים, פ"ד נו\(5\)433](#); [ע"א 7853/02 דויד נ' חברת מצפה אבו טור בע"מ, פ"ד נח\(5\)681](#).

83. במקרה שלפנינו, בעצם המינוי והחתימה על ההצהרה הבלתי חוזרת למינוי הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים יצרו התובעים מצג כלפיהם. הנתבעים 1-2 הסתמכו על מצג זה, בנו ביתם בשטח המשק, נטלו הלוואת משכנתא ונטעו שורשיהם במקום. על כן ולשיטתי, גם השיהוי הניכר בהגשת התביעה כשלצדו שיקולי הגינות וצדק מובילים למסקנה, שאין לקבל את התביעה. דברים אחרונים אלה נכתבו כתוספת לקביעות דלעיל ולהשלמת התמונה, היות שכפי שפורט לעיל, דין התביעה להידחות גם לגופו של עניין.

84. נוכח האמור בהרחבה לעיל, דין התביעה להידחות.

לפנים משורת הדין ובשים לב לגיל התובעים, לקרבה המשפחתית בינם ובין הנתבעים 1-2 ועל מנת שלא להעצים את מימדי הסכסוך בין הצדדים, הנני מחייבת את התובעים לשאת בהוצאות הנתבעים 1-2 בסך 5,000 ₪, אשר ישולמו תוך 30 יום.

בזאת מסתיים ההליך שלפניי.

המזכירות תסגור את התיק.

פסק הדין ניתן לפרסום תוך השמטת פרטים מזהים.

ניתן היום, י"ג כסלו תשע"ז, 13 דצמבר 2016, בהעדר הצדדים.

[בעניין עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו – הקש כאן](#)

פאני גילת כהן 54678313-/-

נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה